

Razglednica „Pozdrav iz Vrapča“

/ Picture Postcard „Greetings from Vrapče“

Ninoslav Mimica^{1,2}, Snježana Spitzmüller¹

¹Klinika za psihijatriju Vrapče, Zagreb, Hrvatska, ²Sveučilište u Zagrebu, Medicinski fakultet, Zagreb, Hrvatska

¹University Psychiatric Hospital Vrapče, Zagreb, Croatia, ²University of Zagreb, School of Medicine, Zagreb, Croatia

UVOD

Rázglednica - im. ž. G rázglednicē; mn. N rázglednice, G rázglednicā (poštanska karta sa slikom grada, krajolika, spomenika i sl. koja se šalje obično s kakva putovanja). Lijep navod o razglednicama dao je Zvonimir Milčec u svojoj knjizi *Pozdrav iz Zagreba* gdje razglednicu opisuje kao „mali format velike ljubavi prema gradu“ (1). Razglednice se mogu razvrstati prema motivima pa tako postoje razglednice s motivima povijesnih građevina, motivima prirode, narodnih nošnji itd. Razglednica je zapravo pismeni oblik komunikacije, njezin nastanak vežemo uz razvoj prometa, a potom i poštanske službe. Način komunikacije slanjem razglednica postaje strahovito popularan krajem 20. stoljeća kada se dnevno u svijetu pošiljalo 4 milijuna primjeraka. Prve razglednice tiskane su 1869. godine u Beču. Vremenom, razvoj fotografije i reproduktivske tehnike uvelike su umnožile proizvodnju i upotrebu razglednica stoga danas imaju uporabnu svrhu i kao suvenir i predmet zbirki. Zanimljivo je njihovo proučavanje putem kojeg dobivamo uvid o razvoju tiskarskih tehnika, a prikazani crteži i fotografije odražavaju umjetničke mogućnosti i ukuse određenih sredina. Razglednice nam služe kao autentični dokumenti pojedinog povijesnog razdoblja, umjetničkog, društvenog, kulturnog, a temeljem prikaza na njima moguće je obnoviti razrušene povijesne spomenike, imati često podatke koji su zaista važni povjesničarima i arhitektima (štukature na zgradama, original-

INTRODUCTION

Picture postcard – “a card with a picture of a city, countryside, monument, etc., usually sent when travelling.” Zvonimir Milčec provides a good description of picture postcards in his book *Greetings from Zagreb*: “a great love for a city in a small format” (1). Postcards can be classified thematically: there are postcards with pictures of historical buildings, scenes of nature, folk costumes, etc. The postcard is actually a written form of communication, and its inception is tied to the development of transportation and postal services. Communication via postcards became immensely popular at the end of the 20th century, when 4 million postcards were sent daily worldwide. The first postcards were printed in 1869 in Vienna. Over time, developments in photography and reproductive methods helped increase production and spread the use of postcards, which is why today they also function as souvenirs and collectibles. Their analysis also provides insight into the developments of printing methods, while their drawings and photographs reflect artistic abilities and tastes of particular places. Postcards serve as authentic documents of historical periods and their artistic, social, and cultural characteristics, and their images can help in the restoration of ruined historical monuments since they often contain data that are important for historians and architects (such as stuccoes, original colours of buildings and monuments, etc., something we witnessed in the aftermath

ne boje građevina i spomenika itd. čemu smo svjedoci nakon Domovinskog rata i nedavnog potresa u Zagrebu). Proučavanjem i sakupljanjem razglednica (deltiologija) čuvamo kako svoju tako i svjetsku povijesnu, kulturnu i spomeničku baštinu (2).

RAZGLEDNICA BOLNICE VRAPČE

Razglednica Psihijatrijske bolnice Vrapče u Zagrebu u naravi je fotografija slike glavne zgrade Psihijatrijske bolnice Vrapče, današnje Klinike za psihijatriju Vrapče, akademskog slikara Zoltana Gabora. Prikazuje glavnu zgradu bolnice Vrapče, izgrađenu davne 1879. godine (sl. 1). Na poledini razglednice piše: ZOLTAN GABOR: «Bolnica 1879» gvaš-lazura, te OFFSET TISAK «ZRINSKI» ČAKOVEC (sl. 2). Dimenzija razglednice je 15 x 10 cm. Godina tiskanja razglednice nije navedena.

Malim istraživanjem doznali smo da je ova razglednica bila tiskana 1979. godine, povodom 100-te obljetnice Bolnice Vrapče te je inicijalno poslužila kao pozivnica. Ova slika Bolnice Vrapče objavljena je i u monografiji koja je tom prigodom tiskana (3) ali i u još nekim kasnijim publikacijama (4). Puno godina kasnije ova razglednica ukrasila je i poster autora Zdravka Pecotića i Mire Štengl-Martinjak, a koji je bio prikazan na 1. hrvatskom kongresu o aterosklerozi s međunarodnim sudjelovanjem na Brijunima od 30. rujna do 3. listopada 1997. godine (5).

Zoltan Gabor rođen je 31. ožujka 1922. godine u Dolnjoj Lendavi. Nakon završenog redovitog studija Odjela za likovnu umjetnost Odsjeka za slikarstvo Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu, pohađao je „specijalku“ na Odjelu za slikarstvo (studij tadašnje „specijalke“ odgovara današnjem poslijediplomskom studiju). Diplomirao je 1951. godine u klasi Marijana Detonija (6). U svom bogatom životu radio je kao profesor likovnog odgoja, pripremao budu-

of the Homeland War and the recent earthquake in Zagreb). The collection and research of postcards (deltiology) helps us preserve our own and worldwide historical, cultural, and monumental heritage (2).

VRAPČE HOSPITAL POSTCARD

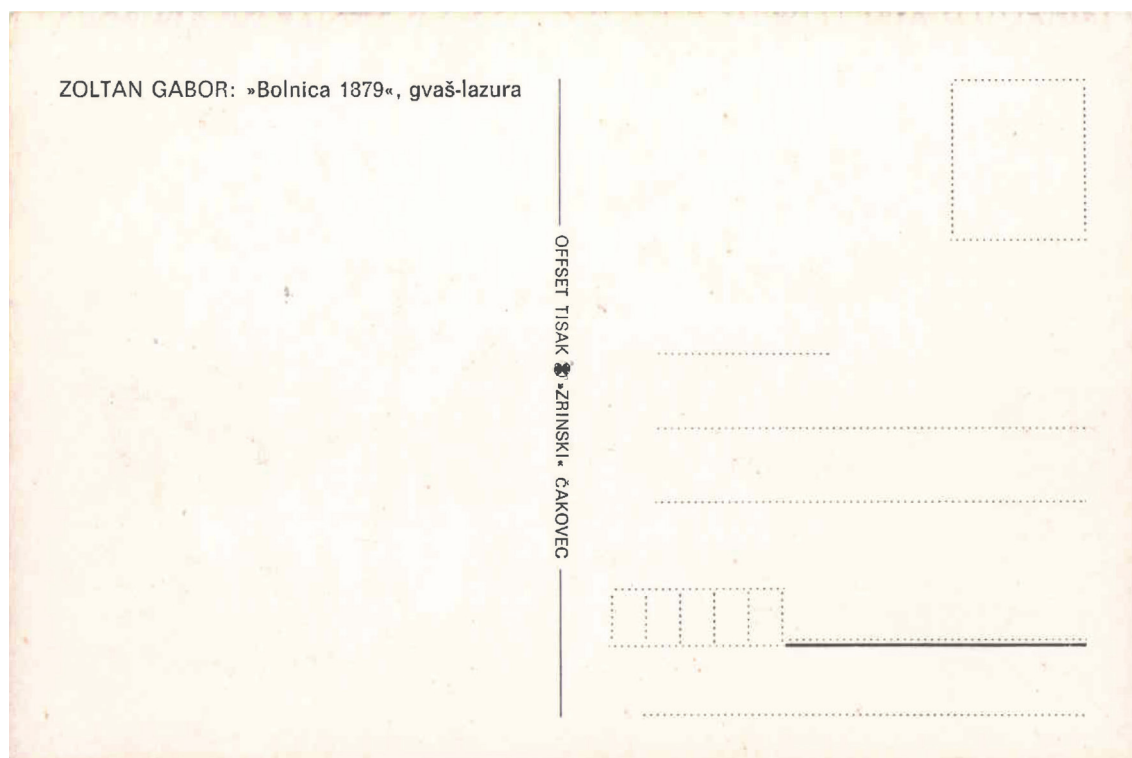
The postcard of the Psychiatric Hospital Vrapče in Zagreb is, in fact, a photograph of the main building of the Psychiatric Hospital Vrapče, today's University Department of Psychiatry Vrapče, taken by the painter Zoltan Gabor. The photograph shows the main building of the Vrapče hospital, built in 1879 (Figure 1). On the back, the following is written: ZOLTAN GABOR: "Hospital 1879" gouache-lacquer, OFFSET TISAK "ZRINSKI" ČAKOVEC (Figure 2). The postcard's dimensions are 15 x 10 cm. The year of printing is not stated.

Our research showed that the postcard was printed in 1979, on the occasion of the 100th anniversary of the Vrapče hospital, and initially served as an invitation. This picture of the Vrapče hospital was also published in a monograph that was printed on the same occasion (3), as well as in some other subsequent publications (4). Many years later, the same postcard was used as decoration for a poster by Zdravko Pecotić and Mira Štengl-Martinjak shown at the 1st international Croatian congress on atherosclerosis, held on Brijuni from 30 September to 3 October 1997 (5).

Zoltan Gabor was born on 31 March 1922 in Dolnja Lendava. After graduating from the Art Section of the Department of Painting at the Academy of Art in Zagreb, he specialized at the Department of Painting (the specialization study corresponded to today's postgraduate study). He graduated in 1951 from the class of Marijan Detoni (6). He worked as an art teacher, prepared future students for the enrolment exam at the Academy of Applied Arts, and al-

SLIKA 1. Razglednica Psihijatrijske bolnice Vrapče, prednja strana
FIGURE 1. The postcard of the Psychiatric Hospital Vrapče, front

SLIKA 2. Razglednica Psihijatrijske bolnice Vrapče, stražnja strana
FIGURE 2. The postcard of the Psychiatric Hospital Vrapče, back

će studente za prijamni ispit za Školu primijenjene umjetnosti, a za svoj likovni i obrazovni rad uvijek je ocjenjivan visokom ocjenom. Bio je stalni suradnik izdavačkih kuća „Naprijed“ i „Školske knjige“, imao samostalnu izložbu u Parizu 1953. godine, bio suradnik Zagrebačkog kazališta lutaka do 1961. godine. U Klinici za psihijatriju Vrapče radio je kao likovni terapeut na Općem odjelu od 1964. do 1988. godine (7). Preminuo je u Zagrebu 27. veljače 2010. godine.

PROMIŠLJANJA

Mnoge psihijatrijske institucije, tj. azili u svijetu, poglavito u Sjedinjenim Američkim državama imali su svoje razglednice koje su najčešće bile fotografije tih ustanova, bilo crno-bijele ili u boji (8). Nije nam poznato da je to bio slučaj na području Hrvatske. U pre-informatičko doba i u doba slabo razvijene telekomunikacije, tj. kada nije svatko u džepu imao mobitel, pisalo se puno više nego danas, s putovanja su se obavezno slale razglednice. Razglednice o kojima je ovdje riječ služile su korisnicima/štićenicima ustanova kao mogućnost komunikacije sa svojim bližnjima. Ljepota i monumentalnost mnogih tadašnjih azila ili sanatorija išla je u prilog destigmatizaciji psihijatrije i psihičkih bolesti, tim više što je tekst na poledini razglednice svatko mogao pročitati te je ona zapravo bila otvorena poruka ne samo određenoj (adresiranoj) osobi, a svojim otvorenim sadržajem „odavala je i obiteljsku povijest“.

Zanimalo nas je jesu li i druge hrvatske psihijatrijske ustanove imale svoju razglednicu. U tom smislu smo pregledali postojeće monografije Neuropsihijatrijske bolnice «Dr. Ivan Barbot» iz Popovače (9), Psihijatrijske bolnice Rab (10), Bajnskih dvora (11), i kontaktirali kolege iz Psihijatrijske bolnice «Sv. Ivan» (prije Jankomir), Psihijatrijske bolnice Ugljan i Psihijatrijske bolnice Lopača. Nismo dobili podatak da je neka od navedenih ustanova imala svoju

ways received high grades for his artistic and educational work. He was a constant associate of the “Naprijed” and “Školska knjiga” publishing houses, held an independent exhibition in Paris in 1953, and was an associate of the Zagreb puppet theatre until 1961. From 1964 to 1988 he worked as an art therapist at the General department of the Psychiatric Hospital Vrapče (7). He died in Zagreb on 27 February 2010.

CONSIDERATIONS

Numerous psychiatric institutions or asylums around the world, but mainly in the United States of America, had their own postcards which mainly contained photographs of those institutions, whether in black-and-white or in colour (8). There are no records of such practice on the territory of Croatia. In the pre-information age of poorly developed communication, when cell phones were not so widespread, people wrote much more than today and always sent postcards from their trips. The postcards we are concerned with here offered the patients at the institutions the ability to communicate with their loved ones. The beauty of such asylums or sanatoriums is that they contributed to the destigmatisation of psychiatry and psychiatric diseases, even more so because anyone could read the text on the back of the postcards, which meant that it served more as an open message not intended only for a particular addressee, whose open content “revealed the family history”.

We were interested to find out whether other Croatian psychiatric hospitals also had their own postcards. We studied the existing monographs of the Neuropsychiatric Hospital “Dr. Ivan Barbot” in Popovača (9), Psychiatric Hospital Rab (10), and Bajnski dvori (11), and contacted our colleagues at the Psychiatric Hospital “Sv. Ivan” (formerly Jankomir), Psychiatric Hospital Ugljan, and the Psychiatric Hospital Lopača. We found no evidence that any of

razglednicu, izuzev razglednice Bajnskih dvora. Međutim, ta razglednica potječe iz doba kada je ovaj dvorac služio kao klimatsko lječilište za infektivne bolesnike.

those institutions had their own postcards, except for Bajnski dvori. However, that postcard is from the period when the castle served as a clinic for infectious patients.

ZAKLJUČAK

Iako ne znamo koliko je bolesnika poslalo vrapčansku razglednicu i nažalost nemamo neki primjerak upotrijebljene razglednice, možemo pretpostaviti da je ova razglednica bila u upotrebi i otputovala u mnoge krajeve Hrvatske, bivše Jugoslavije, Europe pa i svijeta. Ova jedina, koliko je nama poznato, razglednica jedne hrvatske psihijatrijske ustanove u isto je vrijeme dokument jednog vremena i umjetnički izraz, a sasvim sigurno je posebna, neobičnija i „hrabrija“ od ostalih razglednica tog vremena, upravo zbog mjesta iz kojeg je bila poslana.

CONCLUSION

Although we do not know how many patients sent a postcard from Vrapče and we do not have any examples of used postcards, we can assume that this postcard was in use and that it travelled to many other places in Croatia, former Yugoslavia, Europe, and even to the rest of the world. This sole example (as far as we know) of a postcard from a Croatian psychiatric institution is simultaneously a document of its time and an artistic expression, and it is certainly special, more unusual and “courageous” than other postcards of its time, precisely because of the place from which it was sent.

ZAHVALA

Hvala prof. dr. sc. Dragici Kozarić Kovačić i dr. Miri Štengl-Martinjak na usmenim podatcima povezanim s povijesnim kontekstom nastanka ove razglednice.

ACKNOWLEDGMENTS

We wish to thank Prof Dragica Kozarić Kovačić, PhD and Dr Mira Štengl-Martinjak for the data on the historical context of the postcard.

LITERATURA / REFERENCES

1. Milčec Z. Pozdrav iz Zagreba. Zagreb: Mladost, 1987.
2. Puljar S. Putujuće slike: razglednice - kulturnoantropološki dokumenti. *Nar umjet* 1997; 34(2): 153-65.
3. Turčin R, Lipovac M, Matijaca B i sur. (ur). Psihijatrijska bolnica Vrapče 1879-1979. Zagreb: Psihijatrijska bolnica Vrapče, 1979.
4. Jukić V. Bolnica Vrapče kao nakladnik - stručnjaci bolnice kao autori knjiga povodom 136. obljetnice Bolnice Vrapče. *Soc psihijat* 2015; 43(3): 156-63.
5. Mimica N, Jukić V. Knjiga postera stručnjaka Psihijatrijske bolnice Vrapče 1978. – 2006. Zagreb: Psihijatrijska bolnica Vrapče, 2006, str. 158-9.
6. Biffel J, Seder Đ, Pejaković M, Šimat-Banov I, Tišljar Z, Turković V (ur). Akademija likovnih umjetnosti u Zagrebu 1907-1987, Monografija prigodom 80. godišnjice ALU u Zagrebu. Zagreb: ALU, 1987.
7. Brečić P, Ostojić D, Stijačić D, Jukić V. Od radne terapije i rekreacije do psihosocijalnih metoda liječenja i rehabilitacije psihijatrijskih bolesnika u bolnici „Vrapče“. *Soc psihijat* 2013; 41(3): 174-81.
8. Bogdan R, Marshall A. Views of the Asylum: Picture postcard depiction of institutions for people with mental disorders in the early 20th century. *Visual Sociology* 1997;12(1):4-27. doi: 10.1080/14725869708583772
9. Bamburač J (ur). Neuropsihijatrijska bolnica „Dr. Ivan Barbot“ u Popovači 1934.-1984. Popovača: Neuropsihijatrijska bolnica „Dr. Ivan Barbot“, 1984.
10. Šendula Jengić V, Hodak J (ur). Psihijatrijska bolnica Rab - 55+ godina rada za mentalno zdravlje. Rab: Psihijatrijska bolnica Rab, 2012.
11. Brajša P. Bajnski dvori – neobičan razvoj jedne obične psihijatrije. Varaždin: NIŠRO, 1986.